

Нурекешов Талап Кайратұлының
«6D030100-Құқықтану» мамандығы бойынша философия докторы (PhD)
ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған «Қазақстан Республикасының
жасыл экономикаға көшуі жағдайында дәстүрлі және балама
энергетиканың тепе – теңдігін құқықтық қамтамасыз ету мәселелері»
тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

РЕСМИ РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ШІКІРІ

1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі және жалпы ғылыми және жалпы мемлекеттік бағдарламалармен (практиканың және ғылым мен техника дамуының сұраныстарымен) байланысы.

Ізденуші Нурекешов Талап Кайратұлының диссертациясы өзекті тақырып бойынша дайындалған. Қазақстанның энергетика саласының динамикалық дамуы энергетика саласындағы барлық қатысушылардың мүдделерінің тепе – теңдігін қамтамасыз етуі тиіс нормативтік – құқықтық базаны үздіксіз жетілдіріп отыру қажет.

Қазақстан Республикасының «жасыл экономикаға» көшуі жағдайында дәстүрлі және балама энергетиканың тепе – теңдігін қамтамасыз етудің құқықтық тетіктерін одан әрі жетілдірудің осы саладағы іргелі ғылыми зерттеулердің одан әрі жалғастырылуына тәуелді болатынын көрсетеді. Бұдан энергетикалық қатынастар субъектілерінің мүдделер тепе – теңдігін қамтамасыз ету әдістерін іздестіру қажеттігі туындайтынын автор атап көрсеткен.

Осыған байланысты энергетика саласының маңызды топтамасы ретінде дәстүрлі және балама энергетиканың тепе – теңдігінің құқықтық қамтамасыз ету мәселелерін зерттеу үлкен өзектілікке ие мәселеге айналғаны көрініп тұр.

2. Диссертацияда автор келесі ғылыми нәтижелерге қол жеткізді:

1-нәтиже. Энергетикалық құқық, энергетикалық қатынастар және эколого – энергетикалық қауіпсіздік ұғымдарына авторлық анықтамалар қалыптастырған.

2-нәтиже. Дәстүрлі және баламалы энергетиканың дамуы мен пайдаланылуын реттейтін заңнамалардың ұғымдық аппаратына терең талдау жасалынған.

3-нәтиже. Дәстүрлі және жаңартылған энергетиканың тепе-теңдігін қамтамасыз ететін бірыңғай стратегиялық құжат жоқ. Соған байланысты Қазақстан Республикасының эколого-энергетикалық қауіпсіздігі Доктринасын құрастыру және қабылдау қажеттігі негізделген.

4-нәтиже. ҚР Экологиялық кодексінен, ҚР Су кодексінен және ҚР «Жаңартылған энергия көздерін пайдалануды қолдау туралы» Заңынан энергия көздерінің көп түрлілігі мен оларды пайдалану ерекшеліктері құқықтық көрініс табуындағы негізгі мәселелерді анықтап, осы заңнамаларды жетілдіру бойынша ұсыныстар құрастырылған.

5-нәтиже Автор диссертацияда қазіргі таңда ғылыми әдебиеттер мен заңнамаларда энергия көздерін баламалық, дәстүрлілік, сарқылмайтындық және жаңарушылық белгілері бойынша айқын жіктеулер құрастырған.

6-нәтиже. ҚР қолданыстағы заңнамаларында энергетика саласында сандық технологияларды пайдалануды реттейтін нормалар іс жүзінде жоқ. Соған байланысты энергетикалық жүйелер мен энергетика объектілерінің қызмет етуі кезінде сандық технологияларды пайдаланудың тәртібін анықтап беретін құқықтық база құрастыру ұсынылды.

7-нәтиже. Энергияның түрлерінің тепе-теңдігін қамтамасыз ету және энергетикалық қатынастарды заңнамалық реттелуін жүйелеуді қамтамасыз ету мақсатымен Қазақстан Республикасының энергетикалық кодексін дайындау мен қабылдау қажеттіктерін негіздейді.

3.Ізденушінің диссертацияда тұжырымдалған әрбір нәтижесінің, (ғылыми қағидасының), тұжырымдары мен қорытындыларының негізделуі және шынайылық дәрежесі.

Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы Қазақстан Республикасының жасыл экономикаға көшуі жағдайында дәстүрлі және балама энергетиканың тепе-теңдігін қамтамасыз етудің құқықтық тетіктерін кешенді зерттеу болып отыр.

Автор қазіргі заманғы энергетикалық қатынастарды негізге ала отырып Қазақстанның энергетикалық құқығының қазіргі заманғы тұжырымдамасын құрастыру әрекетін жасады. Тұңғыш рет диссертациялық деңгейде қолданыстағы заңнамалар мен құқықты қолдану тәжірибесін есепке ала отырып Қазақстан Республикасының Энергетикалық кодексін құрастырудың бұдан арғы болашағы туралы ғылыми негізделген ұсыныстар жасалынды.

Ғылыми жаңашылдығы атом электр станцияларын, шағын гидроэлектр станцияларын, биогаз қондырғыларын, жел электр станцияларын салу, орналастыру және пайдалану кезінде қоршаған ортаны қорғауға қатысты эколого-энергетикалық заңнамаларды жетілдіру бойынша ұсыныстар, сондай-ақ Қазақстан Республикасында дәстүрлі және балама энергетиканы дамыту бойынша іс-шаралар кешенін құрастырудан тұрады.

Диссертациялық зерттеу нәтижелерін жүзеге асыру дәстүрлі және жаңартылған энергетика қорларын пайдалануды қамтамасыз етуге және Қазақстан Республикасында қоршаған ортаны қорғауды, қазақстан халқының өмірі мен денсаулығын қорғауды, энергия мен қорларды үнемдеу бағдарламасын жүзеге асыруды қамтамасыз ететін болады. Сондықтан да осы тұрғыдан қарағанда, диссертациялық зерттеудің нәтижелері негізделген және шынайылық дәрежесі күмән тудырмайды.

4. Ізденушінің диссертацияда тұжырымдалған әрбір нәтижесінің, (ғылыми қағидасының), тұжырымдары мен қорытындыларының жаңалық дәрежесі.

Ізденуші Нурекешов Талап Қайратұлы Қазақстан Республикасының жасыл экономикаға көшуі жағдайында дәстүрлі және балама энергетиканың тепе-теңдігін қамтамасыз етудің құқықтық тетіктерін тұңғыш рет кешенді зерттеп, терең талдау жасаған. Бұрын айтылмаған жаңа ұсыныстар көпшілік талқылауына беріліп отыр.

1-нәтиже – жаңа, себебі энергетикалық құқық, энергетикалық қатынастар және эколого-энергетикалық қауіпсіздік ұғымдарына авторлық анықтамалар берілген.

2-нәтиже – жаңа. Құқықтық актілерде кездесетін «биомасса», «биогаз» «жел электростанциясы» «геотермалды энергия» «шағын гидроэнергетика» және «күн электростанциясы» ұғымдарына авторлық анықтамалар қалыптастыруға мүмкіндік берді:

3-нәтиже – жаңа, себебі Қазақстан Республикасында мемлекеттік энергетикалық саясаттың негіздерін қалыптастыратын және экологиялық қауіпсіздік талаптары мен дәстүрлі және жаңартылған энергетиканың тепе-теңдігін қамтамасыз ететін бірыңғай стратегиялық құжат қалыптастыруды негіздейді.

4-нәтиже – жаңа, себебі жаңартылған энергия көздерін пайдалануды реттейтін Қазақстан Республикасы құқықтық актілеріне өзгерістер мен толықтырулар ұсынады

5-нәтиже – жаңа, себебі қазіргі таңда ғылыми әдебиеттер мен заңнамалардағы энергия көздерін баламалық, дәстүрлілік, сарқылмайтындық және жаңарушылық белгілерін талдау негізінде оларға жіктемелер мен анықтамалар берген.

6-нәтиже – жаңа, себебі ҚР қолданыстағы заңнамаларында энергетика саласында цифрлық технологияларды пайдалануды реттейтін нормаларды іс жүзінде жүзеге асыруды ұсынады.

7-нәтиже – жаңа, себебі Қазақстанның «жасыл экономикаға» көшуін есепке ала отырып энергетикалық қатынастарды заңнамалық реттелуін жүйелеуді қамтамасыз ету үшін ҚР энергетикалық кодексіні әзірлеу мен қабылдауды ұсынады.

5. Алынған нәтижелердің ішкі бірлігін бағалау.

Диссертациялық жұмыстың ішкі құрылымдық бірлігі сақталған. Тақырыптың көкейкестілігі зерттеудің мақсатын айқындап, мақсатқа сәйкес міндеттері анықталады. Осы міндеттердің негізінде жұмыстың мазмұндық біртұтастығы көрініп тұр. Диссертацияның құрылымы зерттеудің тақырыбына сәйкес жасалған.

6. Ізденушінің қол жеткізген нәтижелердің өзекті мәселені, теориялық немесе іргелі міндеттерді шешуге бағытталуы.

Зерттеу нәтижесінде қорғауға 7 тұжырым айқындалып, ҚР Экологиялық кодексі мен ҚР Су кодексінің бірнеше баптарына өзгертулер мен толықтырулар бойынша ұсыныстар беріледі.

7. Диссертацияның негізгі қағидаларының, нәтижелері мен қорытындыларының жариялануының жеткілікті толықтығына растама.

Диссертацияның негізгі қағидаларын, нәтижелері мен қорытындылары ізденушінің 12 еңбегінде жарияланды. Оның ішінде:

Scorus компаниясының деректер базасына кіретін халықаралық ғылыми журналдарында:

- The Problem of Providing Legal Groundwork for the Balance of Traditional and Alternative Energy Development in the Context of Kazakhstan's Shift to Green Energy // - Journal of Advanced Research in Law and Economics, University of Craiova, Romania. IX, Issue 5(35), Fall 2018. - P. 1716-1728.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Білім және ғылым саласындағы бақылау комитетімен ұсынылған ғылыми басылымдарды:

- «Жаңартылатын энергия көздерін пайдалануды қолдау туралы» Қазақстан Республикасы заңының түсінік аппараты туралы мәселе // Қазақстанның ғылымы мен өмірі, халықаралық ғылыми журнал. - 2018.- №4 (62) – 40-43 б.

- История и становление правового регулирования энергетических отношений // Наука и жизнь Казахстана, международный научный журнал. - 2019. - №7/1 – С.72-75.

- Қазақстан Республикасының «жасыл экономикаға» көшу тұжырымдамасы дәстүрлі және балама энергетиканың тепе – теңдігінің негіз құраушы факторы ретінде // Қазақстанның ғылымы мен өмірі, халықаралық ғылыми журнал. - 2019. - №8/3 – 58-61б.

- Қазақстан Республикасында энергетикалық қатынастар саласын қамтамасыз ету мәселелері // Қазақстанның ғылымы мен өмірі, халықаралық ғылыми журнал. - 2019. – 12/1 - Б. 84-88.

Халықаралық конференция материалдарында:

- TO THE QUESTION OF THE CONCEPTUAL DEVICE OF THE LAW OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN "ON SUPPORT OF THE USE OF RENEWABLE ENERGY SOURCES" // Journal ANNOUNCEMENTS OF UNION OF SCIENTISTS – SLIVEN Announcements of Съюза на ученике Union of Scientists Sliven, vol. 33 (1), 2018. - P.143-145.

- «Международно-правовые идеи регулирования энергетических отношений» // Вестник Кыргызского национального университета имени Жусупа Баласагына Ежеквартальный научно-образовательный и информационный журнал Специальный выпуск. (S) – 2019.- С.277-281.

- Жаңартылатын энергия көздерін пайдалану мен дамыту саласындағы шет мемлекеттердің уәкілетті органдарына салыстырмалы құқықтық талдау // Сборника материалов IV Международной научно-практической конференции «Членство в ВТО: перспективы научных исследований и международного рынка технологий» г. Ванкувер, Канада, 23-25 октября - 2019. – II том. - P.37-42.

- Қазақстан Республикасында эколого – энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің құқықтық реттеу мәселесі // V Международная научно-практическая конференция «Менеджмент качества: поиск и решения» г. Сан-Франциско (Калифорния, США) 27-29 ноября 2019. С. 46-52.

Өзгеде басылымдарда:

- «Зеленая экономика» и экологическая функция государства // Вестник Казахского гуманитарно-юридического инновационного университета. – 2018. - № 2 (38). - С.32-35.

- ЕАЭО шеңберінде энергетикалық қатынастарды құқықтық реттеу // Қазақ инновациялық гуманитарлық -заң университетінің хабаршысы. – 2018 - № 4 (40). – 46-49 б.

- Шет мемлекеттерінің жаңартылатын энергия көздерін пайдалану мен дамыту саласындағы уәкілетті органдарына салыстырмалы құқықтық талдау // Қазақ инновациялық гуманитарлық -заң университетінің хабаршысы. - 2019. - № 1 (41). – 38-41б.

8. Диссертация мазмұнындағы және рәсімделуіндегі кемшіліктер.

Жалпы диссертациялық жұмысқа оң баға бере отырып, келесідей ұсыныстар мен ескертулерді атап өтуге болады:

1. Автордың теориялық және тәжірибелік маңызды анықтамаларын, жіктемелерін жаңа экологиялық кодекстің жобасына кіргізуді ұсынғаны ұтымды болар еді.

2. Тақырып аясында бақылау, сот органдарының тәжірибесіне талдау жасағанда жұмыстың құндылығы арта түсер еді. Дегенмен, осы келтірілген ұсыныстар мен ескертулер зерттеу жұмысының жоғары ғылыми деңгейдегі мазмұнын төмендетпейтіндігін және құндылығын түсірмейтіндігін ескере келе, зерттеушінің осы мәселені әрі қарай жалғастыруына негіз болады деп сенемін.

9. Диссертацияның «ғылыми дәрежелер беру ережелерінде» қойылған талаптарға сәйкес келуі.

Диссертацияның мазмұны мен рәсімделуі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің «Ғылыми дәрежелер беру ережесі» талаптарына сәйкес келеді.

Диссертация Қазақстан Республикасының жасыл экономикаға көшуі жағдайында дәстүрлі және балама энергетиканың тепе – теңдігін құқықтық қамтамасыз ету мәселелерін жетілдіруге бағытталған жаңа, ғылыми негізделген ұсыныстарын, қорытындыларын, теориялық және тәжірибелік нәтижелерін қамтитын кешенді зерттеу жұмысы болып табылады.

Нурекешов Талап Кайратович «Қазақстан Республикасының жасыл экономикаға көшуі жағдайында дәстүрлі және балама энергетиканың тепе – теңдігін құқықтық қамтамасыз ету мәселелері» тақырыбына жазылған диссертациясы жоғары ғылыми бағалануға, сондай-ақ оның авторы «6D030100 – Құқықтану» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алуға лайық.

Ресми рецензент:

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты
жанындағы Сот төрелігі академиясының
профессоры, заң ғылымдарының докторы

Ж.Х.Косанов

«07» ақпан 2020ж